

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ МАЪМУРИЙ ХУДУДДАГИ КРИМИНОГЕН ВАЗИЯТГА САЛБИЙ ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР, САБАБ ВА ШАРТ- ШАРОИТЛАРНИ АНИҚЛАШДА МАҲАЛЛА ЕТТИЛИГИ БИЛАН ҲАМКОРЛИГИ (ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ МИСОЛИДА)

Баҳромов Сухроб Акмал ўғли

ИИВ Академияси курсанти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20678574>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 09-iyun 2026 yil

Ma'qullandi: 10-iyun 2026 yil

Nashr qilindi: 13-iyun 2026 yil

KEY WORDS

профилактика инспектори,
маҳалла еттилиги, криминоген
вазият, жиноятчилик
профилактикаси, ҳамкорлик,
жамоатчилик назорати,
хорижий тажриба,
ҳуқуқбузарликлар
профилактикаси.

ABSTRACT

Ушбу мақолада профилактика инспекторининг маъмурий ҳудуддаги криминоген вазиятга салбий таъсир этувчи омиллар, сабаб ва шарт-шароитларни аниқлаш ҳамда бартараф этишда маҳалла еттилиги билан ҳамкорлигининг аҳамияти таҳлил қилинган. Шунингдек, АҚШ, Япония, Германия ва Жанубий Корея каби хорижий давлатларда жамоатчилик иштирокида жиноятчиликнинг олдини олиш амалиёти ўрганилиб, миллий профилактика тизимини такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқилган.

Бугунги кунда мамлакатимизда ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида белгиланган. Жамият хавфсизлигини таъминлаш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш ҳамда ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда профилактика инспекторларининг ўрни беқиёс ҳисобланади. Айниқса, маъмурий ҳудуддаги криминоген вазиятга салбий таъсир этувчи омиллар, сабаб ва шарт-шароитларни ўз вақтида аниқлаш ҳамда уларни бартараф этишда маҳалла еттилиги билан ўзаро ҳамкорлик муҳим аҳамият касб этади.

Криминоген вазият муайян ҳудудда ҳуқуқбузарлик ва жиноятларнинг содир этилишига таъсир кўрсатувчи ижтимоий, иқтисодий, маънавий-психологик ва ташкилий омиллар йиғиндисини англатади. Ушбу омилларнинг ўз вақтида аниқланмаслиги ва бартараф этилмаслиги ҳуқуқбузарликлар ҳамда жиноятларнинг кўпайишига олиб келиши мумкин. Шу нуқтаи назардан профилактика инспектори ўз хизмат ҳудудидаги ҳар бир ижтимоий жараённи чуқур таҳлил қилиши, аҳоли билан мунтазам мулоқот ўрнатиши ҳамда маҳалла еттилиги аъзолари билан яқин ҳамкорлик қилиши талаб этилади.

Маълумки, маҳалла еттилиги таркибига маҳалла раиси, ҳоким ёрдамчиси, ёшлар етакчиси, хотин-қизлар фаоли, профилактика инспектори, ижтимоий хизмат ходими

ҳамда солиқ инспектори киради. Ушбу субъектларнинг ҳар бири аҳолининг муайян қатлами билан ишлаш ваколатига эга бўлиб, уларнинг ўзаро ахборот алмашинуви криминоген вазиятга таъсир этувчи омилларни аниқлаш имкониятини кенгайтиради.

Профилактика инспектори томонидан ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шарт-шароитларини аниқлаш жараёнида маҳалла еттилиги билан ҳамкорликнинг асосий йўналишлари сифатида аҳолининг ижтимоий аҳволини ўрганиш, ишсиз фуқароларни аниқлаш, нотинч оилалар билан ишлаш, вояга етмаганлар назоратсизлигининг олдини олиш, гиёҳвандлик ва алкоголизмга мойил шахсларни кузатиб бориш, шунингдек, жиноят содир этиш эҳтимоли юқори бўлган шахслар билан профилактик тадбирлар ўтказишни кўрсатиш мумкин.

Хорижий давлатлар тажрибасини таҳлил қилиш мазкур соҳада самарали механизмлар шаклланди. Жумладан, АҚШда “Community Policing” концепцияси кенг қўлланилади. Ушбу тизимда полиция ходимлари маҳаллий аҳоли, жамоат ташкилотлари ва фуқаролик жамияти институтлари билан доимий ҳамкорлик қилиб, ҳудуддаги муаммоларни биргаликда ҳал этади. Полициянинг асосий вазифаси фақат жиноят содир бўлгандан кейин чора кўриш эмас, балки уни келтириб чиқарувчи омилларни олдиндан аниқлаш ва бартараф этишдан иборат ҳисобланади. Бу эса аҳоли ишончини мустаҳкамлаш ва жиноятчилик даражасини пасайтиришга хизмат қилмоқда.

Японияда эса “Кобан” тизими самарали фаолият юритади. Кобанлар аҳолига энг яқин жойлашган полиция пунктлари бўлиб, улар орқали полиция ходимлари фуқаролар билан доимий мулоқот олиб боради. Полиция ходимлари ҳар бир хонадонни мунтазам равишда айланиб чиқади, аҳолининг муаммоларини ўрганади ва ҳуқуқбузарликларнинг келиб чиқиш сабабларини барвақт аниқлайди. Ушбу тажриба профилактика инспекторининг маҳалладаги фаолиятига ўхшаш бўлиб, унинг самарадорлиги амалда ўз исботини топган.

Германияда жиноятчилик профилактикаси маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари, полиция ва жамоат ташкилотлари ҳамкорлиги асосида амалга оширилади. Айрим шаҳарларда махсус профилактика кенгашлари ташкил этилган бўлиб, улар криминоген вазиятни мунтазам таҳлил қилади ҳамда хавфли омилларни бартараф этиш бўйича аниқ чора-тадбирлар ишлаб чиқади. Бундай механизмлар жамоатчилик иштирокини кучайтириш ва профилактик тадбирларнинг манзиллилигини таъминлаш имконини беради.

Жанубий Корея тажрибасида эса рақамли технологиялардан кенг фойдаланишга алоҳида эътибор қаратилган. Маҳаллий полиция бўлинмалари томонидан аҳоли мурожаатлари, ҳуқуқбузарликлар статистикаси ва ижтимоий хавф омиллари электрон платформалар орқали таҳлил қилинади. Натижада жиноятчиликка мойил ҳудудлар аниқланиб, профилактик чоралар ўз вақтида амалга оширилади.

Хорижий давлатлар тажрибаси шуни кўрсатадики, криминоген вазиятни барқарорлаштиришда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг яқка тартибдаги фаолияти етарли эмас. Бу жараёнда маҳаллий ҳамжамият, жамоат ташкилотлари ва аҳолининг фаол иштироки муҳим аҳамият касб этади. Шу боис профилактика инспекторининг маҳалла еттилиги билан ҳамкорлиги янада кучайтирилиши лозим.

Фикримизча, мазкур соҳани такомиллаштириш мақсадида бир қатор чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ. Хусусан, маҳалла еттилиги аъзолари

учун криминалогик таҳлил кўникмаларини шакллантириш бўйича махсус ўқув курсларини ташкил этиш, криминоген вазиятни баҳолашнинг ягона электрон тизимини жорий қилиш, аҳоли мурожаатларини тезкор ўрганиш механизмларини такомиллаштириш ҳамда профилактика инспектори ва маҳалла еттилиги ўртасидаги ахборот алмашинувини рақамлаштириш муҳим аҳамиятга эга.

Хулоса қилиб айтганда, профилактика инспекторининг маъмурий ҳудуддаги криминоген вазиятга салбий таъсир этувчи омиллар, сабаб ва шарт-шароитларни аниқлашда маҳалла еттилиги билан ҳамкорлиги ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг энг муҳим шартларидан бири ҳисобланади. АҚШ, Япония, Германия ва Жанубий Корея тажрибаси жамоатчилик билан яқин ҳамкорлик қилиш, профилактик тадбирларни илмий асосда ташкил этиш ва рақамли технологиялардан самарали фойдаланиш жиноятчиликни камайтиришнинг муҳим омили эканлигини кўрсатмоқда. Ушбу тажрибаларни миллий амалиётга татбиқ этиш профилактика инспекторлари фаолияти самарадорлигини янада оширишга хизмат қилади

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонуни.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги Қонуни.
3. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2022.
4. Clarke R.V. Situational Crime Prevention. – New York: Criminal Justice Press, 2018.
5. Trojanowicz R., Bucqueroux B. Community Policing: A Contemporary Perspective. – Cincinnati, 2017.
6. Bayley D. Police for the Future. – Oxford University Press, 2019.
7. United Nations Handbook on Crime Prevention Guidelines. – New York, 2021.
8. Crime Prevention and Community Safety. European Crime Prevention Network Reports. – Brussels, 2022.